

Кочин В.В.

*науковий консультант судді
Конституційного Суду України, кандидат
юридичних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник відділу
проблем приватного права НДІ приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф.Г.Бурчака НАПрН України*

ВПЛИВ ПРАВА КОМПАНІЙ НА ACQUIS ЄС ЩОДО НЕПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ ТА УСТАНОВ

Лісабонський договір зосереджується на досягненні свого первісного завдання – сприяти єдиному європейському ринку. Основний акцент передбачає чотири основні ринкові свободи: вільне переміщення товарів, осіб та заснування організацій, вільний рух послуг та капіталу, які спрямовані на те, щоб товари, особи, організації, послуги та капітал могли вільно пересуватися по всьому ЄС без дискримінації, включаючи дискримінацію між громадянами ЄС, зокрема, за національністю. Інша частина стосується зусиль Європейської комісії для створення нових можливостей для організацій громадянського суспільства для участі у соціальному та економічному житті на всьому єдиному ринку, шляхом регулювання надання статуту конкретних європейських правових форм для, зокрема європейського кооперативного товариства (*SCE*), та перспективних: Європейська асоціація (*EA*) та європейська установа (*FE*) [5, с. 35–37].

Acquis ЄС про компанії (далі – право компаній) або європейське право компаній (*European Company Law*) складається з трьох частин: перша – окремі директиви щодо безпосередньо права компаній (директиви 2017/1132, 2004/25/EU, 2007/36/EC, 2009/102/EC), друга – щодо провадження прозорості та достовірності фінансової звітності (директиви 213/34/EU, 2006/43/EC, Regulation (EC) No. 1606/2002); третя – щодо нових та необов'язкових форм компаній (Council Regulation (EEC) No. 2137/85, Council Regulation (EEC) No. 2157/2001, Council Regulation (EEC) No. 1435/2003) [1, с. 122–152].

Право компаній регулює: 1) відносини організації щодо, зокрема: а) створення організації; б) існування організації (управління, представництво, розподіл економічних результатів та відповідальності перед третіми особами); в) значних змін в організації (реструктуризація), а саме повноваження на такі зміни та захист прав третіх осіб; г) ліквідації та припинення організації; 2) відносини щодо капіталу, тобто відносини між інвесторами та менеджерами; 3) відносини щодо захисту третіх осіб, включаючи кредиторів та працівників організації [3].

Загалом же право компаній складається з двох рівнів: право компаній, що сформовано на рівні ЄС та право компаній відповідно до національного законодавства. Отже, право ЄС сформовано з головної частини (*Treaty Law*), де на перше місце виходить форма фундаментальної свободи, а саме свободи створення (ст. 49, 54): форма та структурні зміни; свобода руху капіталу (ст. 63). Разом з тим є проблема перешкоджанню національним законодавством застосування цих двох принципів, тому вони мають потенційно дерегуляторний ефект для національного законодавства. Вторинне право ЄС (*Legislation*) складається з директив, що забезпечують гармонізацію національного права (без наміру повноцінної його уніфікації). Крім того, виділяється також загальні принципи невеликої важливості (*General Principles of the Little Importance*), які не спрямовані (на відміну від європейського контрактного права) на загальну уніфікацію [3].

Всі ці директиви стосуються підприємницьких юридичних осіб, адже у відповідних визначеннях йдеться про компанії, відповідальність яких обмежується акціями чи частками. Проте їх значення для непідприємницьких товариств та установ має у частині загального

розуміння розвитку права компаній та регулювання правосуб'єктності юридичних осіб в цілому. Так, певні орієнтири може надати Сьому директива щодо звітності компаній або Одинадцята – щодо розкриття інформації.

Звертаємо увагу на те, що свобода асоціацій може стосуватися не лише об'єднання фізичних осіб, а й юридичних осіб. З огляду на це, необхідно провести розмежування між невідприємницькими та підприємницькими об'єднаннями юридичних осіб у ЄС, відповідно до проекту Дев'ятої директиви права компаній. Названий акт не знайшов доки належної підтримки, оскільки сутність груп компаній різниться у державах – членах ЄС. Зокрема, може йтися лише про захист прав учасників, рівність участі або компетенцію такої групи. Внаслідок цього доки переважає позиція, що існуючої форми європейського товариства (*SE*) є достатньо [2; 3].

Проблема рівнів права компаній пов'язана із централізацією та децентралізацією правового регулювання. Тим самим піднімається питання про компетенцію регулювання на рівні ЄС, та інтерпретації національного законодавства. Наступному рівню регулювання – національне законодавство – притаманним є процес уніфікації правових норм з метою створення єдиної практики застосування в умовах спільного ринку [3].

Останнім елементом аналізу *acquis* ЄС щодо невідприємницьких товариств та установ є регулювання правових статусів наднаціональних організацій, що мають невідприємницьку природу, зокрема вже існуючі європейські об'єднання економічних інтересів (*European Economic Interest Grouping – EEIG*) та європейські кооперативні товариства (*European Cooperative Society – SCE*), а також пропонувані європейська установа (*European Foundation – FE*) та європейська асоціація (*European Association – EA*).

Правила та спосіб створення європейського об'єднання економічних інтересів (*EEIG*) встановлені Регламентом Ради (ЄЕС) № 2137/85 від 25 липня 1985 р.. Ним визначено, що *EEIG* має за мету сприяння або розвиток економічної діяльності його учасників та поліпшення або підвищення результатів такої діяльності без мети отримання прибутку. Звертаємо увагу, що Держави-члени мають визначити, чи має об'єднання статус юридичної особи.

Врегулювання статусу *SCE* (з лат. «*Societas Cooperativa Europaea*») здійснено *Council Regulation* (EC) No 1435/2003 відбулося за відповідною директивою, що регламентувала статус *SE*, та пізніше була доповнена Директивою про участь працівників в управлінні організації.

SCE загалом не стала загальноєвропейською організацією у чистому сенсі, адже на практиці існує 27 різних форм цих юридичних осіб у національних правопорядках, тому можливо у літературі зустріти так звані «французьке *SCE*», «німецьке *SCE*», «італійське *SCE*» тощо [4, с. 577].

Проект статуту *EA* був підготовлено у 1991 році на основі відповідних публічних слухань. Підставами для запровадження *EA* мало стало розуміння неприбуткових організацій як специфічного правового інструменту. У 2006 році Європейський економічний та соціальний комітет (*European Economic and Social Committee*) підкреслив, що право на свободу асоціації як фундаментальне право, передбачене *ECHR*, не знайшло окремого врегулювання. Останні публічні слухання відбулися 28.04.2011, де було представлено черговий проект статуту *AE*. Це проект не вимагає інкорпорації норм у національні правопорядки [5, с. 62-63].

Окремо була висунута пропозиція щодо врегулювання статуту європейського взаємного товариства (*European mutual society – ME*) [6] – групи осіб, відносини щодо яких будуються на власних принципах, які відрізняються від їх бізнесової діяльності та має такі ознаки: гарантує своїм членам взамін на передплату повне врегулювання договірних зобов'язань, укладених у процесі діяльності, дозволеної його статутами; не повинен виплачувати винагороди своїм керівникам чи адміністраторам або передавати їм частку операційного надлишку (однак менеджерам та адміністраторам можуть бути відшкодовані витрати, понесені при виконанні своїх обов'язків). Особливістю заснування *ME* та відміну *EA* є кількість засновників щодо фізичних осіб (більше 500), а також необхідність створення.

Розроблення нового інструменту – європейська установа (далі – *FE*) на рівні з іншими наднаціональними організаціями тривало досить довго, особливо зважаючи на створення підґрунтя для *EEIG* чи *SCE*. В результаті роботи конференції, організованої Інститутом Макса Планка з міжнародного приватного та порівняльного правознавства та Кільським інститутом економічного та податкового права (Гамбург, травень 2000 р.), а також після ряду наукових публікацій був створений проект регулювання *FE*. Ідея була висвітлена *Klaus J. Hopt* Європейській комісії у вересні 2001 р. у вигляді доповіді робочої групи [9, с. 46–47].

Отже, Європейською комісією відпрацьовані пропозиції щодо регулювання європейської установи (2012/0022 (APP)), на зразок регулювання європейського кооперативного товариства та європейського товариства економічних інтересів. Зокрема, пропонується, що *FE* відноситиметься до юридичних осіб, що мають публічно корисні цілі діяльності. Положення, що стосуються правового статусу *FE*, мають багато спільних рис із установами, які мають витоки із німецького цивільного права. Так, це стосується способів створення (у тому числі шляхом заповіту), формування цільового майна, порядку управління, що не пов'язано з членством тощо.

На сьогодні відповідно до п. 15 *EU Strategic Framework and EU Action Plan* [8] продовжується розвиток забезпечення права на свободу асоціації, зокрема, у трудових відносинах як один із чотирьох універсальних стандартів трудового права (наприклад, *Directive 2000/78/EC* [7]). Крім того, розвиток відносин у несприятливих товариствах та установах відбувається опосередковано через взаємодію інституцій ЄС із громадянським суспільством в межах розвитку сільськогосподарської кооперації, захисту прав споживачів (*ECC-net, European consumer centers network*), розвитку культури та освіти (*Pan European Federation, Cosme, Horizon 2020*), діяльність профспілок, охорону здоров'я, захист особистих немайнових прав, волонтерство тощо.

1. *Basedow J. EU Private Law. Anatomy of a Growing Legal Order. Cambridge – Antwerp – Chicago: Intersentia, 2021. 788 с.*
2. *Dine J., Koutsias M., Blecher M. Company Law in the New Europe. The EU Acquis, Comparative Methodology and Model Law. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2017. 369 с.*
3. *Grundmann S. European Company Law. Organizations, Finance and Capital Markets. 2-е вид. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia, 2012. 984 с.*
4. *Hippel T. von European Cooperative (Societas Cooperativa Europaea). The Max Planck Encyclopedia of European Private Law. Volume I. 3a ред.: Basedow J., Hopt K. J., Zimmermann R., Stier A. Oxford: Oxford University Press, 2012. С. 577-579.*
5. *Ploeg T. J. Van der, Veen W. J. M. Van, Versteeghp C. R. M. Civil Society in Europe. Minimum Norms and Optimum Conditions of Its Regulation. Cambridge University Press, 2017. 589 с.*
6. *Amended proposal for a COUNCIL REGULATION (EEC) on the Statute for a European mutual society. URL: <https://goo.su/2aTf> (дата звернення: 13.08.2018).*
7. *Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation. URL: <https://goo.su/2atI> (дата звернення: 13.08.2018).*
8. *EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy, 25 June 2012. URL: <https://goo.su/2ATg> (дата звернення: 13.08.2018).*
9. *The European Foundation. A New Legal Approach. 3a ред.: Hopt K. J., Walz W. R., Hippel T. von, Then V. Verlag Bertelsmann Stiftung, 2006. 377 с.*

**Науково-дослідний інститут приватного права і
підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України**

**ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТ
КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ:
ШЛЯХ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за матеріалами
XXI Міжнародної науково-практичної
конференції,**

**присвяченої світлій пам'яті Валентини Антонівни ВАСИЛЬЄВОЇ,
доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України,
директора Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника
(2008 - 2022 р.р.), головного наукового співробітника Лабораторії
проблем корпоративного права НДІ приватного права і
підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака Національної академії
правових наук України**

6 жовтня 2023 року

м. Івано-Франківськ, 2023

УДК 347(477)(082)

З 46

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (протокол № 13 від 25.10.2023 року).

Редакційна колегія:

О. Д. Крупчан – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, директор НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

В. А. Васильєва – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Ю. І. Микитин – кандидат юридичних наук, директор Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Л. В. Сіщук – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

О. І. Зозуляк – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України.

З 46 Здійснення та захист корпоративних прав в Україні: шлях до європейських стандартів [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції (6 жовтня 2023 року, м.Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад.Ф.Г.Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук *В. А. Васильєвої*. – Івано-Франківськ, 2023. 140 с.

ISBN 978-617-8084-21-9

У збірник включені тези наукових доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, організованої Лабораторією проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України спільно з Навчально-науковим юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника та проведеною 6 жовтня 2023 року, що присвячена світлій пам'яті Валентини Антонівни ВАСИЛЬЄВОЇ, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України, директора Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника (2008-2022 р.р.), головного наукового співробітника Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України. У тезах доповідей висвітлюються результати наукових досліджень адаптації законодавства України до європейського права, а також зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ISBN 978-617-8084-21-9

© Науково-дослідний Інститут
приватного права і підприємництва
імені акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2023
© Автори, 2023